

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
**Fakultet za odgojne
i obrazovne znanosti**
OBRAZUJEMO (ZA) BUDUĆNOST

Znanstveni simpozij
Dvjestota obljetnica rođenja

Ivana Filipovića

(1823. – 2023.)

KNJIGA SAŽETAKA

Osijek, 23. – 24. lipnja 2023.

Znanstveni simpozij

DVJESTOTA OBLJETNICA ROĐENJA IVANA FILIPOVIĆA (1823. – 2023.)

Osijek, 23. – 24. lipnja 2023.

Knjiga sažetaka

Da se deset puta rodim, deset puta bio bih učiteljem.

Ivan Filipović (1823. – 1895.), otac hrvatskoga učiteljstva

Izdavač:

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti,
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Uredništvo:

izv. prof. dr. sc. Snježana Dubovicki
dr. sc. Pavao Nujić

Grafičko uređenje:

izv. prof. dr. art. Marko Šošić

Lektura:

doc. dr. sc. Antonija Huljev

Prijelom i tisak:

Zebra, Vinkovci

ISBN 978-953-8371-17-2

Mrežna stranica i e-adresa:

<https://www.filipovic-obljetnica200.com>

ivan.filipovic.obljetnica200@gmail.com

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku,

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti,

Cara Hadrijana 10, 31000 Osijek

www.foozos.hr / helpdesk@foozos.hr

Organizatori:

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti,
Centar za znanstveni rad u Vinkovcima

Pokrovitelji:

Hrvatski sabor, Odbor za obrazovanje, znanost i kulturu
Ministarstvo znanosti i obrazovanja

Programski odbor:

prof. dr. sc. Vlado Guberac, predsjednik
prof. dr. sc. Damir Matanović
prof. dr. sc. Emina Berbić Kolar
dr. sc. Anica Bilić, znanstvena savjetnica u trajnom zvanju
izv. prof. dr. sc. Vesna Bedeković
izv. prof. dr. sc. Emerik Munjiza
Ivica Šušak, dipl. iur.

Organizacijski odbor:

izv. prof. dr. sc. Snježana Dubovicki, predsjednica
prof. dr. sc. Mirko Lukaš
izv. prof. dr. sc. Rahaela Varga
izv. prof. dr. art. Marko Šošić
doc. dr. sc. Antonija Huljev
dr. sc. Danijel Marušić
dr. sc. Pavao Nujjić, tajnik
Sunčana Bašić, prof.
Željko Flidr, prof.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI U OSIJEKU

i

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI,
CENTAR ZA ZNANSTVENI RAD U VINKOVcima

organiziraju

Znanstveni simpozij

DVJESTOTA OBLJETNICA
ROĐENJA IVANA FILIPOVIĆA
(1823. – 2023.)

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti,
Osijek, 23. – 24. lipnja 2023.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
**Fakultet za odgojne
i obrazovne znanosti**
OBRAZUJEMO (ZA) BUDUĆNOST

POZVANA PREDAVANJA

izv. prof. dr. sc. **Vesna Bedeković**

Hrvatski sabor, Odbor za obrazovanje, znanost i kulturu

NOVI ZAKON O ODGOJU I OBRAZOVANJU U OSNOVNOJ I SREDNJOJ ŠKOLI: IZAZOVI I PERSPEKTIVE

Današnje društvo izloženo je naglim i nezaustavljivim promjenama u svim područjima života, a osobito u području odgoja i obrazovanja od kojega se očekuje prilagodljivost različitim potrebama i interesima te reformskim procesima koji osim promjena ciljeva, sadržaja, strategija i metoda odgoja i obrazovanja, dotiču i pitanja standarda učenja i poučavanja, poboljšanja obrazovnih ishoda, vrednovanja školske uspješnosti, organizacije, ozračja i kvalitete školskih ustanova, kao i pitanja kontinuirane izobrazbe i profesionalnoga usavršavanja odgojno-obrazovnih djelatnika. Sustav osnovnoškolskoga i srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja u novijoj je hrvatskoj povijesti u tom kontekstu u posljednjih trideset godina prošao kroz brojne strukturne promjene i promjene zakonodavnoga okvira koji čini osnovu sustavnih i koordiniranih promjena hrvatskoga odgojno-obrazovnog sustava, od donošenja prvoga Zakona o osnovnom školstvu u samostalnoj i neovisnoj Republici Hrvatskoj 1991. godine i Zakona o srednjem školstvu 1992. godine, do jedinstvenog Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi donesenoga 2008. godine koji je do danas doživio brojne zakonske izmjene i dopune. U 2023. godini, kada obilježavamo 200. obljetnicu rođenja Ivana Filipovića, pokretača i osnivača Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora i Saveza hrvatskih učiteljskih društava, hrvatskoga pedagoga predanoga organizaciji hrvatskoga učiteljstva i reorganizaciji škole, očekuje se donošenje novog Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Prepoznajući odgoj i obrazovanje kao djelatnost od iznimne važnosti u današnjem hrvatskom društvu, za očekivati je da će novi Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi regulirati kvalitetan, dostupan, uključiv i održiv sustav odgoja i obrazovanja temeljen na izvrsnosti, gospodarskim i društvenim potrebama te na predviđanjima demografskih i gospodarskih kretanja, u čijem će središtu biti učenici koji će pod jednakim uvjetima stjecati potrebna

znanja i vještine, pri čemu će odgojno-obrazovni radnici imati odgovarajući društveni status i materijalne uvjete rada, snažnu profesionalnu ulogu, autonomiju i odgovornost u radu, a roditelji veću uključenost u odgojno-obrazovni proces. Među izazovima koji stoje pred novim Zakonom ističu se oni koji su povezani s pitanjima reguliranja mreže osnovnoškolskih i srednjoškolskih ustanova, profesionalnoga razvoja i sustava napredovanja učitelja, nastavnika, profesora i ravnatelja, kao i nadzora nad stručno-pedagoškim radom. Promatran iz perspektive koncepta Cjelodnevne škole kao reformskoga programa, kojim će svi reformski procesi koji su do sada provedeni u hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu ili se još uvijek provode dobiti puni smisao, za očekivati je da će novi Zakon omogućiti uvođenje novih modernizacijskih elemenata kojima će osnovna škola djelotvorno odgovoriti na izazove koji proizlaze iz dinamičnih i stalnih promjena u suvremenom hrvatskom društvu.

Ključne riječi: odgojno-obrazovni sustav, Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, reformski procesi, modernizacija, suvremeno hrvatsko društvo

prof. dr. sc. **Emina Berbić Kolar**

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti,

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

ELEMENTI SLAVONSKOGA DIJALEKTA U DJELIMA IVANA FILIPOVIĆA

Ivan Filipović jedan je od najznačajnijih hrvatskih intelektualaca 19. stoljeća. Njegov se značaj ogleda u naprednim idejama koje su vidljive kroz organiziranje hrvatskoga učiteljstva i reformiranje hrvatskoga školstva. U 2023. godini koja je obilježena dvjestotom obljetnicom rođenja velikana hrvatskoga učiteljstva, i školstva općenito, treba sagledati Filipovićeve rad i iz nekih drugih, do sada, neistraženih znanstvenih smjerova. Jedan od elemenata koji do sada nije bio istražen jest utjecaj njegovoga organskoga idioma, slavonskoga dijalekta, posavskoga poddijalekta, u njegovim književnim i drugim znanstvenim i stručnim uradcima. Ivan Filipović rođen je u Velikoj Kopanici te se kroz svoje obrazovanje kretao na potezu Velika Kopanica – Vinkovci – Nova Gradiška – Požega – Zagreb. Ukoliko zanemarimo zagrebački dio Filipovićevega života i usmjerimo se na njegov materinski, organski idiom, koji je savladao u rodnoj Velikoj Kopanici te koji ga je pratio po slavonskim gradovima: Vinkovcima, Novoj Gradiški i Požegi, utemeljeno je pretpostaviti da bi se u njegovim književnim uradcima, ali jednako tako i u bogatoj korespondenciji s mnogim istaknutim osobama hrvatskoga ilirizma, s posebnim isticanjem korespondencije s Andrijom Torkvatom Brlićem, očekivao utjecaj slavonskoga dijalekta, posavskoga poddijalekta. Cilj je rada utvrditi ima li elemenata slavonskoga dijalekta, odnosno ima li elementa Filipovićevega organskoga idioma u njegovim književnim i publicističkim radovima te ako ih ima, koji su to elementi. Metodologija rada bit će usmjerena na analizu i sintezu Filipovićevega književnih i publicističkih radova. Poseban će se osvrt dati Filipovićevega stavovima o ranom učenju materinskoga jezika temeljenome na njegovanju organskoga idioma. Svrha je rada dati novu perspektivu pogledu na slavonski dijalekt kroz književni i publicistički ostvaraj Ivana Filipovića.

Ključne riječi: hrvatski jezik, Ivan Filipović, organski idiom, posavski poddijalekt, slavonski dijalekt

dr. sc. **Anica Bilić**, znanstvena savjetnica u trajnom zvanju

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti,

Centar za znanstveni rad u Vinkovcima

IVAN FILIPOVIĆ, VINKOVAČKI UČITELJ I UČITELJSKI POMOĆNIK UNUTAR SLAVONSKO-ILIRSKOGA KRUGA

Curriculum vitae Ivana Filipovića impresivan je, a fokus istraživanja u ovom je radu na njegovu školovanju i ranim radovima jer je u njima moguće iščitati različite iskustvene komplekse koji su utjecali na njegov lik i djela.

Idući tragom biografskih činjenica, usredotočit ćemo istraživanje na gimnazijsko školovanje Ivana Filipovića u Vinkovcima, potom na njegov vježbenički i učiteljski radni staž od 1841. do 1844. Jedan je od zadataka rekonstruirati prilike u školstvu Vinkovaca te u širem vojnograničarskom kontekstu jer su motivirale njegovo buduće javno djelovanje te umnogome utjecale na oblikovanje stavova, ilirsko i slavensko opredjeljenje s posebnim osvrtom na utjecajan rad Adama Filipovića Heldenthalskoga i Mate Topalovića unutar slavonskoga ilirskog kruga uz korištenje kontekstualne analize i praćenja topološke realizacije ilirskih ideologema, koji su obilježili oblikovanje nacionalnoga i kulturnoga identiteta u 19. stoljeću.

Premda su mu literarnohistoriografske promisli i prosudbe odredile pripadnost drugom naraštaju hrvatskih preporodnih pisaca, u istraživanju je primarno osvjetljen mladi Ivan Filipović, njegova životna, obrazovna, društvena, jezična i književna iskustva koja se transparentno odražavaju u predopusu i ranim radovima, objavljenim u “Danici” i “Zori dalmatinskoj”, poslije i u “Nevenu”, u kojima ćemo detektirati romantičarsku poetiku i ilirske ideologeme, iščitane ne samo u književnim tekstovima nego i u uredničkom i u pedagoškom radu.

Ivan Filipović kao aktivan sudionik modernizacijskih procesa 19. stoljeća, agilna i izgradnja moderne književnosti i jezika te napose modernoga školstva i obrazovanja, utjecao je na oblikovanje kulturnoga i obrazovnoga identiteta hrvatskoga naroda, a cilj je istraživanja odrediti funkcije i domete

kulturnih i ideoloških praksi u Slavoniji 19. stoljeća, koje su utjecale na njega i odredile njegovo javno djelovanje.

Ključne riječi: Ivan Filipović, Vinkovci, školstvo, slavonsko-ilirski krug, ilirski ideologemi

prof. dr. sc. **Damir Matanović**

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti,
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

VOJNA KRAJINA I POJAVA JAVNOGA ŠKOLSTVA KAO POLAZIŠTE DJELOVANJA IVANA FILIPOVIĆA

Ivan Filipović rođen je i odrastao u okvirima krajiškoga mikrokozmosa, korpusa hrvatskih zemalja upravno i teritorijalno izdvojenoga iz nadležnosti hrvatskoga Sabora i bana i podčinjenoga Dvorskom ratnom vijeću u Beču. Vlast na prostoru Vojne krajine imala je vojna uprava, a organizacija školstva u tom pogledu nije bila izuzetak. Pojava organiziranoga školstva stoga je bila usko vezana za neposredne vojne potrebe, točnije podučavanje krajišnika njemačkom jeziku kao službenom jeziku vojnih zapovjednih struktura i izobrazbu dočasnika za vojnu službu. Carica i kraljica Marija Terezija 1764. odredila je da svaka satnija mora imati barem jednu školu s njemačkim učiteljem, a bilo je poželjno da ih imaju i sva veća naselja. Od tada se može pratiti povijest škole u Velikoj Kopanici, rodnom mjestu Ivana Filipovića. Nastavak razvoja javnoga školstva na prostoru Vojne krajine vežemo s terezijanskom reformom iz 1774. i naredbom *Opći školski red*. Bio je to prvi pokušaj davanja jedinstvene forme školstvu na prostoru Habsburške Monarhije, a koja je nastavila vrijediti u Vojnoj krajini i nakon donošenja *Općeg školskog sustava (Ratio educationis)* 1777. koji je obuhvatio civilne prostore hrvatskih zemalja. *Općim školskim redom* osnivaju se njemačke trivijalne škole s jednim učiteljem u svakom sjedištu satnija i u drugim većim naseljima s ciljem temeljnoga obrazovanja i obuke krajišnika, dok su trogodišnje glavne škole s dva do tri učitelja osnivane u sjedištima pukovnija i nudile su nešto viši stupanj obrazovanja. Škole za obrazovanje budućih učitelja na prostoru Slavonske vojne krajine javljaju se 1837. u Mitrovici i Rakovcu proširenjem glavnih škola za još jedan razred s dvama godištima. Njemački jezik, kao službeni jezik vojne zapovjedne strukture, i istaknuta vojna disciplina, bile su trajne posebnosti krajiškoga školskoga sustava.

Ključne riječi: Ivan Filipović, Vojna krajina, javno školstvo

izv. prof. dr. sc. **Emerik Munjiza**

Velika Kopanica

REVIZIJA ŠKOLSKOGA ZAKONA ILI OSVRT NA PREDSTOJEĆU REVIZIJU ŠKOLSKOG ZAKONA

U ovom radu prikazani su rezultati istraživanja autorstva dvaju članaka “Revizija školskog zakona” i “Osvrt na predstojeću reviziju školskog zakona”. U objavljenim bibliografijama Ivana Filipovića (Bačić Kranjec, 1965., 1971.; Ogrizović, 1980.) oba se članka pripisuju Ivanu Filipoviću. No zbog nekih razlika u godinama i pojmovima u naslovu ova problematika istražena je u primarnim/originalnim izvorima u brojevima “Napretka” između 1880. i 1885. godine.

U “Napretku” iz 1882. godine izašao je članak “Revizija školskog zakona”. Iste godine počinje izlaziti i drugi članak pod naslovom Osvrt na predstojeću reviziju školskog zakona. Ovaj članak nastavio je s izlaženjem i u 1883. godini. Oba članka izašla su bez potpisa.

Iz sadržajne analize nepobitno je utvrđeno da je članak “Revizija školskog zakona” stav vlade, odnosno resornog Ministarstva prosvjete i bogoštovlja oko uređivanja novoga školskog zakona. Isto tako, moguće je iz sadržajne analize članka Osvrt na predstojeću reviziju školskog zakona utvrditi da je to odgovor hrvatskoga učiteljstva na članak “Revizija školskog zakona”, izražen kroz stručnu udrugu Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora. Ako se zna kako je HPKZ priređivao svoje dokumente i koja je uloga Filipovića u tome, tada ima opravdanja da se autorstvo članaka Osvrt na predstojeću reviziju školskog zakona veže uz Ivana Filipovića.

U navedenom članku Filipović daje viziju nove hrvatske pučke škole, transformaciju učiteljskoga osposobljavanja, materijalno-socijalni i društveni status hrvatskoga učiteljstva, kao i oblike njihovoga permanentnog stručnog usavršavanja.

Ključne riječi: autorstvo članaka, formalna i sadržajna analiza

prof. dr. sc. **Tunjica Petrašević**

Pravni fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ivica Šušak, dipl. iur.

Ministarstvo znanosti i obrazovanja

ZAKONODAVNA AKTIVNOST IVANA FILIPOVIĆA NA PODRUČJU REFORMIRANJA VISOKOGA OBRAZOVANJA

Značajna reforma hrvatskoga školskoga sustava dogodila se u drugoj polovini 19. stoljeća i postavila temelje za razvoj modernoga javnoga sustava obrazovanja koji postoji do danas. Razdoblje je to širenja liberalnih ideja u Austrijskom carstvu, doba Bachova apsolutizma i nasilne germanizacije i potiskivanja nacionalne svijesti posebno u školstvu i prosvjeti te početak Hrvatskoga narodnog preporoda i snažnoga otpora uz buđenja nacionalne svijesti u duhu ilirizma. U tom svjetlu, svoje ideje preoblikovanja školskoga sustava isticao je Ivan Filipović, snažno se zalažući za rješavanje problema hrvatskoga školstva poput obrazovanja učiteljskoga osoblja, uvođenja hrvatskoga kao službenoga jezika obrazovanja. Filipović je, prije svega, učitelj, pedagog i književnik, a ipak hrvatski narod pamti ga kao reformatora hrvatskoga učiteljstva i školstva, osnivača brojnih učiteljskih organizacija i udruga. Jedan od najznačajnijih njegovih doprinosa aktivizam je pri donošenju prvoga hrvatskog školskog zakona 1874. godine te pri reformi i donošenju drugoga 1881. godine. *Zakon o pučkim školama i preparandijama* iz 1874. odredio je obvezno obrazovanje, hrvatski jezik postao je službeni nastavni jezik, određeni su nastavni predmeti te prava i obveze učitelja kao i nadležnost uprave i Crkve u tom području. Autori u radu analiziraju zakonodavnu aktivnost Ivana Filipovića u području reforme školstva i visokoga obrazovanja kroz pregled njegovih ideja i djelovanja u književnosti i školstvu.

Ključne riječi: Ivan Filipović, prvi hrvatski školski zakon, reforma školstva, zakonodavna aktivnost

SAŽETCI IZLAGANJA

dr. sc. **Štefka Batinić**

Hrvatski školski muzej, Zagreb

prof. dr. sc. **Nevio Šetić**

Odsjek za povijest, Filozofski fakultet, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Anita Zlomislčić, mag. hist. art.

Hrvatski školski muzej, Zagreb

IVAN FILIPOVIĆ I HRVATSKI UČITELJSKI DOM U ZAGREBU

U članku se raspravlja o ulozi Ivana Filipovića u procesima oblikovanja modernoga hrvatskoga društva, posebno od listopada 1860. godine i uvođenja ustavnosti u Carevini Austriji kada su hrvatske preporodne i nacionalno-integracijske težnje snažno oživjele u cilju povezivanja hrvatskih zemalja, kao i procesi modernizacije, demokratizacije i socijalizacije građanskoga društva. Školstvo, odgoj i obrazovanje, kao stalno rastuća stvarnost u tim procesima dobilo je važnu ulogu. Vrijeme je to afirmacije učiteljstva koje se putem strukovnih udruga, skupština i stručnih glasila nameće kao relevantan čimbenik na prosvjetnome polju. Glavni pokretač organiziranja i udruživanja hrvatskih učitelja bio je Ivan Filipović. Njegovim su nastojanjima osnovane tri važne učiteljske udruge: Učiteljska zadruga (1865.), Hrvatski pedagoško-književni zbor (1871.) i Savez hrvatskih učiteljskih društava (1885.). Organizirane su i tri opće učiteljske skupštine u Zagrebu 1871., Petrinji 1874. i Osijeku 1878.

Kao predsjednik Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora, koji je već u prvom desetljeću postojanja razvio bogatu nakladničku djelatnost, osnovao učiteljsku knjižnicu i prikupljao građu za budući školski muzej, Filipović je sanjao o učiteljskom domu – mjestu za „duševni život“ hrvatskoga učiteljstva. Hrvatski učiteljski dom izgrađen je 1889. godine. Filipović je koordinirao sve poslove i vodio glavnu riječ oko izgradnje. Sredstva za izgradnju najvećim su dijelom osigurana ulozima učiteljskih udruga i dobrovoljnim prinosima učitelja iz svih krajeva Hrvatske.

Hrvatski učiteljski dom izgrađen je u vrijeme urbanističkoga procvata Zagreba nakon velikog potresa 1880. Kao značajno ostvarenje historicizma u Zagrebu zgrada od 1962. ima status spomenika kulture. U njoj se od svoga osnutka, prema zamisli Ivana Filipovića, čije ostvarenje nije dočekaao, nalazi Hrvatski školski muzej, osnovan 1901. da bude riznicom školske baštine i da čuva plodove rada hrvatskoga učiteljstva. Palača Hrvatskoga učiteljskog doma nalazi se u samom središtu Zagreba nasuprot Hrvatskom narodnom kazalištu i drugim važnim nacionalnim institucijama jasno poručujući gdje bi trebalo biti mjesto odgoja i obrazovanja u hrvatskome društvu.

Ključne riječi: Ivan Filipović, Hrvatski učiteljski dom, odgoj i obrazovanje, školstvo, Zagreb

dr. sc. **Dean Ćikovac**

Osnovna škola Lovas

prof. dr. sc. **Mirko Lukaš**

Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

POIMANJE ODNOSA RELIGIJE I ZNANOSTI IVANA FILIPOVIĆA U KONTEKSTU ODGOJNO–OBRAZOVNIH VRIJEDNOSTI

Radom se analizira Filipovićevo poimanje odnosa religije i znanosti u kontekstu odgojnih i obrazovnih vrijednosti. Pojmovno-terminološka razgraničenja odgoja i obrazovanja čine okvir za usporednu analizu odnosa religije i znanosti. Razmatranje i obrazloženje temeljnih odgojno-obrazovnih polazišta, njihovih prednosti i nedostataka kao i pojedine problemske implikacije u postojećim odnosima, analiziraju se unutar Filipovićeve stvaralaštva i sekundarnih izvora koji pružaju uvid u njegove pedagoške stavove. Diferencijacija odgojnih i obrazovnih vrijednosti u odnosu na ulogu vjere i znanosti te ideološke orijentacije materijalizma i idealizma u školstvu vođeni su spoznajama Općih učiteljskih skupština 1871. godine u Zagrebu i 1878. godine u Osijeku, kojima je predsjedavao Ivan Filipović. Uvidom u pedagojske ideje Filipovićeve vremena razotkriva se slojevitost i raznolikost njegove pedagojske misli oblikovane isprepletenim utjecajima obitelji, škole, crkve i društva. Znamenitost i bezvremenska relevantnost njegovih ideja očituje se u užoj analizi javnoga prosvjetiteljskog djelovanja koje za cilj postavlja unapređenje položaja škole i učitelja pod cijenu nerazumijevanja i neodobravanja od strane vjerskih i političkih autoriteta promatranoga vremena. Prikupljenim i analiziranim spoznajama s polazišta hermeneutičkoga diskursa tumači se važnost cjelovitoga pristupa pedagojskom djelovanju u kojem se odgoj i obrazovanje promatraju s humanističkih pozicija. Zaključne misli orijentiraju se prema razmatranju mogućnosti i potreba aktualizacije odgojno-obrazovnih pitanja proizašlih iz prezentirane analize Filipovićevih stavova o religiji i znanosti kao i njihovih implikacija u suvremenu pedagojsku znanost.

Ključne riječi: obrazovanje, odgoj, religija, vrijednosti, znanost

izv. prof. dr. sc. **Snježana Dubovicki**

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti,
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

RAD IVANA FILIPOVIĆA NA UNUTARNJOJ DIDAKTIČKO–METODIČKOJ REFORMI NASTAVE U HRVATSKOM ŠKOLSTVU

Ivan Filipović za svojega je života pisao mnogobrojne članke koji su bili didaktičko-metodičkoga karaktera, čime možemo reći da je značajnije utjecao na didaktičku teoriju tadašnjega vremena, a posebno na školsku praksu. Filipović se bavio nastavnim planovima i programima, a posebno se zalagao za to da nastavni plan ne smije biti izvor preopterećenosti učenika. U odnosu na navedeno, predlagao je da se tjedna stanica ravnomjerno rasporedi prema nastavnim danima.

U svojim didaktičkim raspravama bio je mišljenja da sva nastava treba biti odgojna. U tome kontekstu isticala su se njegova stremljena k poželjnoj nastavnoj disciplini koja je davala bolje odgojne rezultate kroz suradnju učitelja i učenika. Također, značajna je i njegova uloga u isticanju nužnoga pedagoškog (nastavnog) standarda. U svojoj školskoj praksi i pedagojskim radovima, Filipović se bavio didaktičkim načelom zornosti, postupnosti i sistematičnosti te načelom korelacije. U didaktičkoj organizaciji nastave Filipović razlikuje najmanje dvije nastavne etape (obrada novoga gradiva i njegovo ponavljanje i utvrđivanje) između kojih traži razumnu ravnotežu.

Njegova se didaktičko-metodička spoznaje dobrim dijelom temelji na vlastitoj praksi, ali i na iskustvima izvan hrvatskoga okvira, s obzirom na to da je Filipović poznao nekoliko svjetskih jezika. Filipović nije u svom teorijskom radu izradio cjelovit didaktičko-metodički sustav. Njegovi se radovi dobrim dijelom temelje na praksi, no moguće je da im je upravo u tome vrijednost jer su praktično verificirani. Kako je prikazano iz njegovih pojedinačnih radova, moguće je sintetizirati didaktičko-metodičke poglede, njihovu primjenjivost, a u mnogim elementima i suvremenost.

Ključne riječi: didaktika, hrvatsko školstvo, Ivan Filipović, metodika, nastava

Željko Flidr, prof.

Osnovna škola “Ivan Filipović” u Velikoj Kopanici

izv. prof. dr. sc. **Emerik Munjiza**

Velika Kopanica

Ivan Munjiza, diplomirani knjižničar

Osnovna škola “Ivan Filipović” u Velikoj Kopanici

DJETINJSTVO I POČETNO ŠKOLOVANJE IVANA FILIPOVIĆA U VELIKOJ KOPANICI

Autori su u ovom radu istražili djetinjstvo i početno školovanje Ivana Filipovića u svom rodnom mjestu Velikoj Kopanici. Do sada ovo razdoblje života Ivana Filipovića gotovo da nije ni dotaknuto.

Niz monografija objavljenih u posljednjih tridesetak godina iz povijesti Velike Kopanice omogućio je da Ivana Filipovića smjestimo u lokalnu sredinu toga vremena. Pored ostalih čimbenika i lokalna sredina ima značajnu ulogu u oblikovanju ličnosti, što se posebno odnosi na rano djetinjstvo.

Ivan Filipović odrastao je u strogim uvjetima koji su vladali na području tadašnje Vojne krajine u čijemu je sastavu bila i Velika Kopanica. Trivijalnu školu pohađao je kod oca, učitelja Josipa Filipovića, koja je također počivala na izrazito represivnim odgojnim mjerama. Isto tako valja naglasiti da je Filipović odrastao u intelektualnoj kopaničkoj eliti, otac učitelj, brat Ferdo svećenik, i nekoliko bliskih rođaka svećenika, čak i tadašnji župnik u Velikoj Kopanici, bili su u srodstvu s njim. U obitelji Ivana Filipovića vladao je snažan narodni duh što će vjerojatno snažno utjecati i na sudjelovanje Ivana Filipovića u ilirskom pokretu.

Već u ranom djetinjstvu pokazivao je crte socijalnoga vođe što se kasnije snažno manifestiralo u organizaciji hrvatskoga učiteljstva.

Ključne riječi: lokalna zajednica, domoljubna intelektualna obitelj, represivni školski sustav

Miljenko Hajdarović, prof.

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti,
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

prof. dr. sc. **Damir Matanović**

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti,
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

“REAKCIJA PROTI ŠKOLSTVU” – KONTINUITET I PROMJENE MIŠLJENJA O PROBLEMIMA OBRAZOVANJA

U tada već bogatoj karijeri Ivan Filipović je 1879. godine objavio knjižicu “Reakcija proti školstvu”. Filipović je u tom trenutku bio školski nadzornik Zagrebačke županije, a iza sebe je već imao 33 godine učiteljskoga staža, oblikovao je obrazovne politike, pisao udžbenike, pokretao stručne i baštinske organizacije te djelovao na brojnim drugim područjima. U knjižici je opisao aktualne probleme tadašnjega obrazovnog sustava (nedostatno financiranje opremanja škola, nedostatak sluha za probleme od strane osnivača, niske plaće, problemi stalnoga usavršavanja), izazove odnosa između učitelja (zavist, ogovaranje, suradnja i nesuradnja) te pogled javnosti na učiteljski poziv (kako mediji utječu na sliku učitelja u javnosti, odgovornosti učitelja za njihov društveni status, pitanje stručnosti učitelja i javnosti koja nestručno sagledava školu). U ovome se radu uspoređuju kontinuiteti i promjene izazova u školstvu od Filipovićevih opservacija problema 1879. sa sadašnjim mišljenjem učitelja. Mišljenje učitelja prikupljeno je metodom anketiranja na prigodnom uzorku učitelja okupljenih u učiteljskim grupama na društvenim mrežama.

Ključne riječi: Ivan Filipović, obrazovanje, povijesne promjene, povijesni kontinuitet, stavovi učitelja

doc. dr. sc. **Antonija Huljev**

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti,
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

IVAN FILIPOVIĆ – POVIJEST KNJIŽEVNOSTI KAO ODGOJNI PUTOKAZ

Poznavanje povijesti književnosti, koja čini dio ukupne „narodne historije“ i u kojoj se ogleda „duševni razvitak jednoga naroda“, kako ju je opisao Ivan Filipović (1823. – 1895.), zaneseni ilirac, društvena je vrijednost po sebi i dužnost koju bi trebao usvojiti svaki „savjesni rodoljub“. U radu se razmatra i analizira odgojno i obrazovno pitanje važnosti poučavanja povijesti narodne književnosti, prve potrebe obrazovanja u narodnom duhu, prema Ivanu Filipoviću. Poznavajući kontekst vremena u kojemu je živio i intelektualno stvarao, ovim će se radom pokušati dati odgovor na pitanje zašto je Ivan Filipović književnost smatrao medijem kojim se posreduju poželjne odgojne vrijednosti. Njegova “Poviest književnosti hrvatske i srbske za gradjanske i više djevojačke škole” (Osijek, 1875.) temelj je za analizu u ovome radu te shodno tomu i razumijevanje Filipovićeve misli o književnosti kao odgojnom, vrijednosnom putokazu.

Ključne riječi: Ivan Filipović, odgoj, obrazovanje, književnost, vrijednosti

dr. sc. **Josip Jagodar**

Odjel društveno-humanističkih znanosti, Sveučilište u Slavanskom Brodu

RAZVOJ ŠKOLSTVA NA PODRUČJU KRALJEVSKE KOTARSKJE OBLASTI U ORIOVCU 1881. – 1886.

Kraljevska kotarska oblast u Oriovcu formirana je 1881. godine nakon razvojačenja Vojne krajine i integracije s civilnom Hrvatskom i trajala je do 1886. kada je Kraljevska kotarska oblast ukinuta i pripojena Brodu na Savi. Kotarsku su oblast u tom razdoblju činile upravne općine Oriovac, Stupnik, Sibinj, Nova Kapela, Kobaš, Bebrina i Kaniža. U svakoj je općini postojala niža pučka škola (prema sustavu iz 1845. – *Systema scholarum elementarium*). Nakon prvih hrvatskih školskih zakona iz 1871. i 1874. predviđeni su modeli posebnoga obrazovanja djevojčica pa se u pojedinim mjestima osnivaju i tzv. djevojačke učione u kojima su predavale većinom učiteljice. Temom razvoja školstva na području Kraljevske kotarske oblasti u Oriovcu dosad se povjesničari i pedagozi nisu bavili, osim nekoliko radova koji obrađuju ili spominju razvoj školstva na području upravnih općina Sibinj i Kobaš, stoga će se u ovom radu obraditi razvoj školstva na području svih općina te analizirati izgradnja i adaptacija školskih zgrada i prostora, izgradnja i održavanje školskih vrtova, učiteljski kadar, općinske i kotarska školska politika, mjesni školski odbori te stipendijalne zaklade.

Ključne riječi: razvoj školstva, kraljevska kotarska oblast u Oriovcu, upravne općine, 1881. – 1886.

Marijana Kopljar, dipl. iur.

Osječko-baranjska županija

Domagoj Kopljar, dipl. iur.

Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje

Jelena Varga, dipl. uč.

Osnovna škola Draž

IVAN FILIPOVIĆ – VIZIONAR I BORAC ZA LJUDSKA PRAVA U PODRUČJU OBRAZOVANJA

Ivan Filipović istaknuti je hrvatski pedagog, učitelj, leksikograf. Djelovao je u doba ilirskoga preporoda i ovo je razdoblje značajno usmjerilo i obilježilo njegov život. Prepoznat je kao veliki vizionar, domoljub i borac za slobodu. U svom je zalaganju nerijetko imao i problema na svom putu, ali je upravo to obilježilo njegovo djelovanje i dalo dodatnu čar životnom putu i djelovanju Ivana Filipovića. Zalagao se za samostalnu i slobodnu školu jer je uvidio da je školstvu potrebna reforma te je sam uveo treći i četvrti razred u škole. Uz reformu školstva na kojoj je radio, uvidio je i potrebu da se radi na statusu prava učitelja i poboljšanju njihovoga položaja u društvu. Prepoznat je kao veliki borac za prava učitelja.

U segmentu ljudskih prava ostvario je povijesne uspjehe na području borbe za veća prava učitelja i poboljšanje položaja učitelja u društvu. Bio je vizionar, daleko ispred svoga vremena, a nastojao je unijeti i pozitivne promjene u području obrazovanja. Ostao je zapamćen i kao učitelj koji je prepoznat po reorganizaciji osnovnoga školstva i radu na kvaliteti u osnovnoškolskom obrazovanju te je time postavio temelje školstvu kakvo danas poznajemo.

Ključne riječi: vizionar, reforma škole, pravo na obrazovanje

doc. dr. sc. **Darija Kuharić**

Akademija za umjetnost i kulturu,
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

“BOSILJAK” IVANA FILIPOVIĆA: ZAGONETKE I POSLOVICE

Zagonetke i poslovice prenose se s generacije na generaciju kao značajni elementi zabilježeni u svim kulturama svijeta. Dok zagonetke definiramo kao kratka pitanja postavljena kao problem koji valja riješiti kreativnim razmišljanjem, poslovice predstavljaju sažete poučne izreke prihvaćene u tradiciji donoseći mudrost prethodnih naraštaja. Sa stanovišta etnologije, zagonetkama i poslovicama prenosi se znanje, promiče se društvena kohezija i potiče se kognitivni razvoj. Raznolike mogućnosti primjene nalazimo i u mentalnom i govorno-jezičnom razvoju djece. U “Bosiljak”, prvi hrvatski dječji časopis (1864. – 1886.), urednik je Ivan Filipović uveo zagonetke i poslovice, prepoznavši njihovu pedagošku vrijednost. Publicirao je poslovice svoga suvremenika i suosnivača Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora, Mijata Stojanovića, jednoga od prvih sakupljača nematerijalne kulturne baštine u Slavoniji. Ovi sitni književni oblici dio su nemjerljivoga bogatstva hrvatskoga jezika za koji se Filipović zdušno zalagao usprkos nepovoljnim političkim prilikama. Prikupljene zagonetke i poslovice tiskane su u nekoliko brojeva prvog godišta “Bosiljka” zajedno s odgonetkama, kako bi istodobno educirao i zabavljao djecu.

Ključne riječi: zagonetke, poslovice, “Bosiljak”, Ivan Filipović, Mijat Stojanović

dr. sc. **Ivan Lenard**

Osnovna škola Ladimirevci

prof. dr. sc. **Mirko Lukaš**

Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

ODGOJNI ČIMBENICI U TEKSTOVIMA IVANA FILIPOVIĆA OBJAVLJENI U ČASOPISU “BOSILJAK”

Ivan Filipović se uz značajno djelovanje na organizaciji pučkoga školstva i podizanju društvenoga statusa učitelja tijekom druge polovice 19. stoljeća okušao i kao književni djelatnik pišući literarne radove za djecu i odrasle. Osažen hrvatskim narodnim preporodom smatrao je potrebnim pisati tekste na hrvatskom jeziku, čijim se sadržajima djelovalo na prosvjetnom i kulturnom uzdizanju naroda. Njegovi literarni tekstovi protkani su odgojnom, moralnom i estetskom notom u svrhu širenja ideje narodnoga prosvjećenja. Ovu je ideju Filipović zastupao i promovirao tijekom svoga profesionalnog života i rada. Cilj je ovoga rada ilustrirati odgojno djelovanje Ivana Filipovića u prvom časopisu za djecu i mlade, “Bosiljak”, tiskanom u razdoblju od 1864. do 1868. godine. Rad se temelji na kvalitativno-hermeneutičkom diskursu koji obuhvaća povijesnu analizu sadržaja primarne pedagoške periodike uokvirene u cjeloviti korpus časopisa za djecu i mladež “Bosiljak”. Za potrebe istraživanja korištena su sva dostupna i objavljena godišta časopisa koja uključuju analizu 1488 stranica teksta. U odabranom uzorku identificirana su 82 različita teksta kojima je autor Ivan Filipović. Pronađeni tekstovi preoblikovani su u odgojna književna djela od čega je prepoznato 46 basni, 13 bajki, osam poučnih članaka, osam pripovijetki, pet pjesama, jedna priča i jedna povijesna crtica. U analiziranim odgojnim sadržajima prepoznaju se odgojne metode poput pouke, primjera, savjeta, navikavanja, kažnjavanja i grđenja. Unutar analiziranih sadržaja identificirano je 89 kategorija odgojnih vrijednosti koje se prema zastupljenosti uokviruju u: obilježja osobnosti (58), univerzalnih vrijednosti (23), nacionalnih vrijednosti (3), obiteljskih vrijednosti (3) i religijskih vrijednosti (2). Provedenim istraživa-

njem potvrđuju se spoznaje kako se uz ogromne zasluge na staleškom i organizacijskom napretku učiteljskoga položaja, Ivanu Filipoviću može pripisati i značajan doprinos u poticanju i stvaranju književnih tekstova odgojnoga karaktera koji su sadržajno primjereni i namijenjeni djeci i mladima druge polovice 19. stoljeća.

Ključne riječi: književnost za djecu, metode, odgoj, sredstva, vrijednosti

Janja Lučić, dipl. uč.

Osnovna škola “Mladost” Osijek

Ruža Capić, dipl. uč.

Osnovna škola Ivana Filipovića Osijek

IVAN FILIPOVIĆ – UČITELJ HRVATSKIH UČITELJA

Ivan Filipović hrvatski je pedagog, književnik, leksikograf, osnivač Hrvatskoga pedagoško-književnoga zbora, koji je društvenim djelovanjem zadužio mnoge generacije hrvatskih učitelja. Svojim je radom usmjerio prosvjetni i pedagoški život Hrvatske od 19. stoljeća do danas, a njegov pedagoški, književni i urednički rad nadahnjuje učitelje, književnike i druge još i danas, što govori o vrijednosti njegova rada.

Svrha je ovoga rada dati pregled spoznaje o djelu Ivana Filipovića u kontekstu škole i učitelja, stoga će se u radu prikazati briga o učiteljima, njihovom dostojanstvenom životu i životu njihovih obitelji. Društveni položaj učitelja, koji je u skladu s njihovim zaduženjima, odgovornošću te vrijednostima njihova rada bio je Ivanu Filipoviću jako važan. Sukladno izdvojenim temeljnim smjernicama njegova rada, dat će se prikaz pristupa aktualnim školskim temama koje je svojim pedagoškim radom utemeljio te usporediti kako one funkcioniraju danas. Poseban će se osvrt na hrvatski istraživački kontekst dati u obliku izdvajanja preporuka za daljnja istraživanja u području brige za učitelje.

Ključne riječi: Ivan Filipović, škola, učitelji, briga za učitelje, društveni položaj

doc. dr. sc. **Nina Mance**

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti,
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

USTALJENE SVEZE RIJEČI U FILIPOVIĆEVOJ “BESJEDOVNICI”

Plodan rad Ivana Filipovića, među ostalim, iznjedrio je i više izdanja džepnih inačica rječnika (Samardžija, 2019., prema Marković, 2022.), a sastavio je i “Besjedovnicu”, knjižicu nevelika formata s praktičnim rečenicama i kratkim razgovornim tekstovima za učenje hrvatskoga i njemačkoga jezika.

U radu se govori o ustaljenim svezama riječi u “Besjedovnici” Ivana Filipovića: pragmemima u komunikaciji kao pozdravima (*Dobro došo!*, *Bog pomogo!*, *Moj naklon!*), oslovljavanjima (*Da si zdrav!*, *Prijatelju*, *Zemljače*, *Junače*, *Sivi sokole*), kolokacijama (*Sram te bilo!*), psovkama (*Ido do vraga!*, *Odlazi do belaja!*), frazemima (*lakoumno raztepstsi*, *padati u riječ*, *okaniti se čega*), poslovicama i krilaticama (*Hotjevši drugomu naškoditi*, *najviše je naškodio sam sebi*, *Tko ne ima čiste savjesti*, *ne može imati ni duševnoga pokoja*).

Istraživanje će pokazati kako brojni izrazi koje je Ivan Filipović zabilježio u “Besjedovnici” strukturom i leksikom potvrđuju starije jezično stanje, čime prepoznatljivost sveze riječi postaje upitna sa suvremenoga gledišta. Pokušat će se dokazati kako zabilježeni izrazi doista jesu ustaljene sveze iako ih danas više nema u uporabi i nemaju istu strukturu i/ili oblik jer se i ustaljene sveze riječi, jednako kao i leksik, tijekom vremena postupno mijenjaju.

Ustaljene sveze riječi vrlo su važne za opis i poznavanje određenoga jezika te predstavljaju njegov jezični bonton; one su posebne za svaki jezik, imaju stalnu strukturu te kao sveza dviju ili više riječi imaju čvrsto i točno određeno značenje. Također, ustaljene sveze riječi ilustracija su mentaliteta u kojem su nastale te osim što čuvaju jezik, svjedokom su kulture jednoga naroda na određenome prostoru u određenome vremenu.

Ključne riječi: Ivan Filipović, “Besjedovnica”, ustaljene sveze riječi

dr. sc. **Pavao Nujić**

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti,
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

DRUŠTVENO-POLITIČKI POGLEDI I JAVNO DJELOVANJE IVANA FILIPOVIĆA

Kao učitelj širokih vidika i svijesti o važnosti i neposrednom utjecaju društveno-političkih kretanja, odrastao unutar vojnokrajiške stvarnosti u vremenu razvoja ilirskoga pokreta, Ivan Filipović rano je kreirao jasne stavove i poglede kojih se relativno čvrsto držao kroz cjelokupni stručni i javni rad. U središtu se nalazio ilirizam koji je obilježio većinu njegova javnoga djelovanja i istupanja, ali i ostavio snažan utjecaj na stručni odgojno-obrazovni razvoj. U njegovu se duhu dobrovoljno priključio vojnim jedinicama bana Josipa Jelačića prilikom pohoda na Mađarsku, a također je pisao pjesme, pripovijetke i druga literarna ostvarenja. Zbog navedenih istupa u konačnici je doživio dvostruko oduzimanje osobne slobode, bilo od mađarskih vojnih neprijatelja ili pak apsolutističke državne vlasti, kao i gubitak službe u Zagrebu i osudu Crkvenih struktura. Padom apsolutizma, a zatim i dolaskom na vlast bana Ivana Mažuranića, povijesni kontekst za ideje koje je zastupao postaje povoljniji i Filipović se uspijeva vratiti u Zagreb te postići značajne uspjehe na području stručnoga i staleškoga unaprjeđenja hrvatskoga školstva i učiteljstva. U radu će biti analizirane osnovne ideje koje je zastupao, njihov nastanak i razvoj te utjecaj i primjena na javno djelovanje i istupe prema aktualnim društveno-političkim prilikama unutar povijesnoga konteksta.

Ključne riječi: 19. stoljeće, Ivan Filipović, ilirizam, školstvo

doc. dr. sc. **Zyjezdana Penava Brekalo**

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti,
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

dr. sc. **Dinko Jukić**

Trgovačka i komercijalna škola "Davor Milas" Osijek

IVAN FILIPOVIĆ, VIZIONAR CJELOŽIVOTNOGA OBRAZOVANJA UČITELJA

Ivan Filipović bio je *uomo universale* koji je živio i djelovao kao učitelj u Hrvatskoj u 19. stoljeću. Na osnovu dostupne povijesne građe te bibliografskoga fundusa, u radu će biti prikazana karijera Ivana Filipovića od početaka, u ulozi učiteljskoga pripravnika u njemačkoj glavnoj školi u Vinkovcima 1841. godine, gdje je podučavao njemački jezik te se istovremeno usavršavao i kontinuirano učio. Cilj je ovoga rada prikazati kako je Ivan Filipović bio vizionar cjeloživotnoga obrazovanja učitelja. Cjeloživotno je obrazovanje za njega bilo *conditio sine qua non* učiteljskoga poziva. U 19. stoljeću nije bilo sustavnoga obrazovanja učitelja, stoga je Filipović inzistirao na pravu učitelja da se jednako sveobuhvatno obrazuju poput sudaca, odvjetnika i liječnika, smještajući tako profesiju učitelja u jednakopravni položaj s navedenim zanimanjima u ondašnjemu društvu. Prepoznao je i važnost vježbanja budućih učitelja u učionici, tj. današnju stručno-pedagošku praksu u učionicama, kao neodvojivi dio postajanja učiteljem. U njegovu poimanju učitelja naglašava se i emotivna odrednica: ljubav prema vlastitom poslu kao i ljubav prema učenicima koje se podučava. Ivan Filipović postavio je temelje cjeloživotnoga obrazovanja učitelja današnjice, vizionarski naglašavajući kako učitelj nikada ne može biti svršeni i savršeni učitelj, nego svoj rad mora kontinuirano unaprjeđivati kroz trajno stjecanje znanja i kroz iskustveno učenje u svojem radu. I danas kvalitetan učitelj unaprjeđuje svoja obrazovna postignuća, pokazuje potrebu za proučavanjem stručne literature, proširuje svoja znanja kontinuirano te tako osigurava kvalitetnu nastavu za svoje učenike.

Ključne riječi: vizionar, učitelj, obrazovanje učitelja, cjeloživotno obrazovanje

prof. dr. sc. **Igor Radeka**

Odjel za pedagogiju, Sveučilište u Zadru

IVAN FILIPOVIĆ – IDEJNI ZAČETNIK, UTEMELJITELJ I PRVI PREDSJEDNIK HRVATSKOGA PEDAGOŠKO-KNJIŽEVNOG ZBORA

Ivan Filipović (1823. – 1895.), preporoditelj hrvatskoga učiteljstva i jedan od ključnih kreatora razvoja naprednoga učiteljskog pokreta, pisac i narodni prosvjetitelj, spada među najistaknutije pedagoge iz povijesti pedagogije u Hrvatskoj. Ostavio je dubok trag na različitim poljima pedagogije, školstva te odgoja i obrazovanja u prvoj etapi razvoja tzv. prosvjetiteljske pedagogije u Hrvatskoj (1850. – 1918.).

Najveći je doprinos ostvario iniciranjem, utemeljenjem i vođenjem Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora – najstarije staleške pedagoške udruge učitelja, kako u Hrvatskoj, tako i na Balkanu. Zbor je prvi i dugo vremena jedini izdavač pedagoških knjiga, udžbenika, priručnika i periodike, glavni pokretač usavršavanja učitelja, modernizacije pedagoške teorije i unapređenja praktičnoga pedagoškog rada. U središtu naprednoga učiteljskog pokreta Hrvatski pedagoško-književni zbor vrlo je značajan i za razvoj drugih istaknutih pedagoških udruga i ustanova – poput Saveza hrvatskih učiteljskih društava, Udruge učiteljica, Hrvatskoga učiteljskog doma, Učiteljske knjižnice i čitaonice, Hrvatskoga školskog muzeja i pedagoškoga arhiva, Hrvatskoga učiteljskog konvikta u Zagrebu, Hrvatskoga učiteljskog doma u Crikvenici i dr.

Za kontinuiranoga djelovanja od 1871. godine do sada, nezamjenjiv je doprinos Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora brojnim aspektima modernizacije pedagogije, školstva te odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj. U radu koji slijedi analizira se presudan utjecaj Ivana Filipovića na pokretanje i smjer razvoja Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora.

Ključne riječi: Ivan Filipović, Hrvatski pedagoško-književni zbor, napredak učitelja

doc. dr. sc. **Zyjezdana Sikirić Assouline**

Odsjek za povijest, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

IVAN FILIPOVIĆ I HRVATSKO UČITELJSTVO U RASPRAVAMA O ŠKOLSKOJ DISCIPLINI I TJELESNOJ KAZNI U ŠKOLI

Ivan Filipović, jedan od predvodnika hrvatskoga učiteljstva u 2. polovini 19. stoljeća, pokazao je interes za pitanje tjelesne kazne u školi već 1858. godine člankom “Šiba u školi” u “Narodnom kolendaru”, namjenjujući tako svoje misli širokoj javnosti. Tijekom 1860-ih i 1870-ih razvija se političko-stručna rasprava o stanju u samom školstvu, primjeni mogućih reformi i njihovih učinaka na području Banske Hrvatske. U njoj hrvatsko učiteljstvo, već organizirano kroz stručne udruge i periodiku, uzima aktivno učešće. U vrijeme nakon Hrvatsko-ugarske nagodbe koja je Hrvatskoj dala autonomiju u prosvjetno-kulturnoj politici, nastale su povoljne prilike za konkretizaciju planova o modernizaciji školstva. Godine 1874. izašao je, a 1875. stupio u primjenu novi školski zakon, po imenu bana nazvan Mažuranićevim. Pitanje tjelesne kazne u školi postalo je tada vrlo aktualno, ne samo kao načelno, nego i kao praktično pitanje, jer popratni dokument novoga zakona, novi *Školski i nastavni red* iz 1875., među dopuštenim disciplinarnim sredstvima jednostavno ne navodi šibu, čime je tjelesna kazna prešutno stavljena izvan snage. Suočen s reakcijama učitelja, Odjel za bogoštovlje i nastavu ovo pitanje prepušta na raspravu županijskim učiteljskim skupštinama te onda, prikupivši mišljenja s terena, 1879. popušta i naredbom opet dopušta primjenu šibe, ali u ograničenom obliku, kao krajnje disciplinarno sredstvo u određenom broju slučajeva i to kada su sva ostala sredstva iscrpljena. Rasprava o tjelesnoj kazni time nije završena, nego je i dalje je prisutna kao modernizacijsko pitanje u pedagoškoj periodici i u javnosti, a školska praksa nastavlja slijediti stare običaje kažnjavanja.

Ključne riječi: 19. stoljeće, modernizacija školstva, učitelji, tjelesna kazna, šiba u školi

dr. sc. **Ivana Šustek**

Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

DOPRINOS IVANA FILIPOVIĆA UNUTARNJOJ ŠKOLSKOJ I NASTAVNOJ ORGANIZACIJI

U ovom se radu na temelju proučavanja relevantnih izvora nastoji prikazati doprinos oca hrvatskoga učiteljstva, Ivana Filipovića, svojevremenoj unutar-njoj školskoj i nastavnoj organizaciji. Budući da se odvažno zalagao za sve-stran i skladan razvoj učenika, radom se ujedno želi podsjetiti čitatelje na vrijednost učiteljskoga poziva jer su upravo učitelji najpozvaniji u postizanju toga odgojnog cilja. Općenito govoreći, vjeruje se da će rad proširiti spoznaju o neizmjernom značaju ovoga velikana hrvatske prosvjete i školstva.

Ključne riječi: Ivan Filipović, nastava, škola, učenik, učitelj

izv. prof. dr. sc. **Tomislav Topolovčan**

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

ZNAČAJNE OSOBE U POVIJESTI HRVATSKOGA ŠKOLSTVA: KOMPARACIJA DJELOVANJA MARIJE FABKOVIĆ, MARIJE JAMBRIŠAK I MILKE POGAČIĆ

Druga polovina 19. i prva desetljeća 20. st. u svijetu, a ponajprije u Europi, bila su perforirana turbulentnim društvenim, kulturnim, gospodarskim, tehnološkim, militarističkim i političkim promjenama i inovacijama. Između ostaloga, bio je značajan i međunarodni pokret za ženska prava i društvenu ravnopravnost žena. Reperkusije svih tih turbulencija vidljiva su u školstvu i učiteljstvu u obliku internacionalnoga pokreta reformne i progresivne pedagogije. Odjeci ovih globalnih društvenih i pedagoških noviteta i trendova naziru se i u ondašnjem hrvatskom školstvu i učiteljstvu. Hrvatsko je školstvo i učiteljstvo, zbog raznih državnih konstelacija u kojima se Hrvatska u tom razdoblju nalazila, prvenstveno Austro-Ugarske, imalo brojnih teškoća, ali i određenih pogodnosti. Iz toga vremena, po uzoru na pojedine inozemne primjere, značajno za učiteljstvo bilo je osnivanje Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora 1871. godine kao i donošenje prvih školskih zakona 1874. i 1888. godine. U tim vremenima djeluju, između ostalih, i učiteljice Marija Fabković (1833. – 1915.), Marija Jambrišak (1847. – 1937.) i Milka Pogačić (1860. – 1936.). Cilj je ovoga povijesnoga i komparativnoga istraživanja (tri) studije slučaja analizirati, rekapitulirati i usporediti djelovanje triju značajnih učiteljica u kontekstu povijesti hrvatskoga školstva i učiteljstva te u društvenim okolnostima toga vremena. Rekonstrukcija pedagoških i društvenih biografija pokazuje kako su sve tri učiteljice bile zagovornice progresivnih pedagoških ideja. Intrigantno je i to što su se pored učiteljskoga rada, uz određene razlike, društveno-angažirano javno djelovale. Povijesne činjenice i rezultati studije su raspravljani, komparirani i evaluirani u radu.

Ključne riječi: povijest pedagogije, studija slučaja, škola, učitelji

doc. dr. sc. **Vedrana Živković Zebec**

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti,
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

izv. prof. dr. sc. **Valentina Majdenić**

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti,
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

BASNE U PRIJEVODU IVANA FILIPOVIĆA

Razdoblje 19. stoljeća u hrvatskoj su dječjoj književnosti obilježili prijevodi djela namijenjenih djeci te funkcionalnost dječje književnosti. Obje se značajke mogu uočiti i u stvaralaštvu Ivana Filipovića, koji je prevodio s više europskih jezika (ruskoga, engleskoga, njemačkoga, francuskoga, češkoga), a književno stvaralaštvo za djecu težište je imalo na ispunjavanju pedagoških i didaktičnih ciljeva. Književna je djela namijenjena djeci objavljivao u dječjim časopisima te samostalnim zbirkami te ona obuhvaćaju autorska djela te prijevode, koji su često slobodni te neobilježeni, u skladu s praksom u 19. stoljeću.

Ezopove su se basne u prijevodu na hrvatski jezik pojavile u nekoliko desetaka različitih prijevoda. Prvi cjeloviti prijevodi pojavljuju se u 18. stoljeću, ali i u ranijim su se razdobljima u dubrovačko-dalmatinskoj i kajkavskoj književnosti pojavljivali tragovi Ezopovih basni. Razdoblje prosvjetiteljstva te 19. stoljeća kada se razvija i hrvatsko školstvo i počinje razvoj književnosti namijenjene djeci bilo je osobito plodno za prijevode basni. U 19. je stoljeću na hrvatskom jeziku objavljeno šest zbirki prijevoda basni, u kojima prevladavaju Ezopove basne, ali pojavljuju se i basne drugih basnopisaca – Reljkovićev 1804., Ferićev 1813., Kristijanovićev 1843., Čivića Roharskog 1845., Filipovićev 1867. te Ivankecov 1881., a basne su se često prevodile i objavljivale i u dječjim časopisima. Svaki je prijevod donosio izbor basni koje su prerađivane u skladu s autorovim zamislima te kulturnim, društvenim ili religijskim očekivanjima.

Filipovićevi prijevodi Ezopovih basni objavljeni su u časopisu “Bosiljak” te u zasebnoj zbirci 1867. U radu će se istražiti koje je Filipović basne preveo, kako su oblikovane te povezanost s kulturnom, društvenom i obrazovnom praskom.

Ključne riječi: Ivan Filipović, basne, prijevodi na hrvatski jezik, dječja književnost 19. stoljeća, Ezop

dr. sc. **Dinko Župan**

Hrvatski institut za povijest,
Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje

IVAN FILIPOVIĆ I REFORMA OSNOVNOGA ŠKOLSTVA U DRUGOJ POLOVINI 19. STOLJEĆA

U izlaganju će se prikazati kako je Ivan Filipović veliki dio svojega stručnog rada uložio u pripremu i provedbu reforme osnovnoga školstva. Tijekom šezdesetih godina 19. stoljeća, zajedno sa svojim suradnicima, Filipović je osnovao *Učiteljsku zadrugu* i sastavio „Ustav pučke škole“, školsku osnovu kojom se nastojalo reformirati tadašnje osnovno školstvo. Filipović je bio glavni inicijator i organizator triju općih hrvatskih učiteljskih skupština na kojima se pripremala reforma školstva (Zagreb i Petrinja) i raspravljalo o provedbi reforme školstva (Osijek). Osobito je bila uspješna prva opća skupština u Zagrebu 1871. na kojoj se skupilo gotovo tisuću učitelja i učiteljica iz svih dijelova Hrvatske i koji su tada jasno stali uz reformu osnovnoga školstva. Tijekom travnja 1874. zajedno s uskom grupom prosvjetnih stručnjaka sudjelovao je u radu stručne konferencije koja je analizirala nacrt novoga školskog zakona čiji je glavni inicijator bio ban Ivan Mažuranić. Tijekom kolovoza 1874. predsjedao je i drugom općom hrvatskom učiteljskom skupštinom u Petrinji na kojoj je učiteljstvo ponovno stalo uz reformu školstva i novi školski zakon. Godine 1875. postavljen je za školskoga nadzornika u zagrebačkoj županiji te se kao nadzornik u potpunosti posvetio provedbi i obrani školskoga zakona iz 1874. godine. Tako je uz bana, Ivana Mažuranića, Ivan Filipović bio ključna osoba u modernizaciji osnovnoga školstva tijekom druge polovine 19. stoljeća.

Ključne riječi: reforma osnovnoga školstva, školski zakon iz 1874.,
provedba reforme školstva, Ivan Filipović, druga polovina
19. stoljeća

filipovic-obljetnica200.com

